

Մայիկէ խաղնէն յի ճէլիէսի մէ-
մուրիյնի ազաւը տախի, պաղատե
մուհարբէր սուրէթ վէ գալարը վճճ
իւլէ միւտէլէմէթ իտէճէնի իչիտը-
միւլ տըր :

— Թօբլսանէ յի ամիրէ Ֆապրի-
գալարընտա չիմսլիյէ գատար իմայ

օրունան հէր նէվ սիւսհ վէ ալէաթը հարպիւնէն նէ սուրէթլէ մէյտանա կէլտիլի, վէ նէ մըդ տար մէսարիֆլէ վիւճուտ պուլտուղու հաղղընտա 20 սէնէսէն պէրու մալիւմաթը քեաֆիլ-յէ ալընաւաւոգտա օլտուղու հալ-աէ, պու քէրրէ զաթը հաղղէթի Սաարաղաւմինին միլլէթէ վէ տէվ-լէթէ տէրքեար շայեանը թէշէքիւր վէ իֆթիլար օլան հիմէմաթ վէ թէ-շէպպիւսաթը ճէլլէյի վաթմանէր-վէրլէրի իզթիլալի ալլէյէլլէ, իմա-լաթը մէզքիւրէնին պէհէրինին դաշ-ղըրշ մէսարիֆլէ վիւճուտա կէլտիլի թայէին վէ թաղաիր օլունարադ, պունտան պէյլէ թօքսանէյի աթիւրէ ումուրու իտարէսիննէ տախի ինթի-ղամը հալ էրիզ կէսաթէրմիշ, վէ պու-իսէ ալէլ ումու՝ պաալիլ մէմուռնի-յէթ օլմուշ տուր:

— Կէշէնտէ վիկէնտա քիւշաւ օ-լունան էքսօղիսիօն կիպի 1876 սէ-նէսինտէ Մէմալիքի միւճթէմէսլի Ա-մէրիֆաւա քեալին Ֆիլասէլֆիա շէհ-րինաէ տախի ումու՝ պաալիլ էքսօղի-սիօն քիւշաւ օլունաւադ տուր:

Մէմալաթմա կէօրէ, պու էքսօ-ղիսիօն մէմալիքի Օսմանիյէտէն կէօն-աէրլէճէք էթմաա վէ էշեա իշիւն թիւարէթ նէզարէթի տախիլինտէ շիմ-աիսէն աթիլաթէ կէսաթէ մուճիլլիննէ պիր դօմիսիօն թէշէքիլ օլունաւադ տուր: Թիւարէթ վէ Չիւրաթմա նաղըրը տէվլէթլու Գապուլիլ բաշա հաղղէթ-լէրի լէյիս, վէ նէզարէթի միւշարի-լէյիս միւսթէշարը Յօվհաննէս էֆէն-աի Սաղղընան լէյիսիս, վէ Ֆա-լիք բաշա, Մօնիմանի էֆէնաի, Մա-րի ալ Լօնէյ, Գէորդ էֆէնաի Սիմ-մարանէն, Էտուար պէյ Ալէքսան-էան, ճէմիլ պէյ վէ Պօնդօլլէքի է-ֆէնաի նամ՝ դէվաթ մէզքիւր դօմի-սիօնա աղա թայէին օլունաւադ տուր:

— Ռուսիա տէվլէթլինին իզմիր դօնսօյս քեաթիլի պուլունան Մ-Լիաթի, տէվլէթի միւշարիլէյիս թա-րաֆլընտան պու քէրրէ Բէրդիլին գօն-սօյսպուղու վէքալլէթինէ թայէին օ-լունաւադ տուր:

— Մէմալիքի մաճրուսէյի շաճա-նէ տախիլինտէ քեալին պաղը վիւա-

յէթլէրտէ 1873 սէնէսինտէ վուգու պուլուն իսրաւաթ վէ իտալաթը հապի մէզքիւր վիւաթլէթլուն մուգիւմ ինկիլիզ դօնսօյսպուր թարաֆլըն-տան տէվլէթի մաթպուաթլէրինէ իր-աւ օլունան իրաւօրթօլարա նաղարէն, սէնէյի մէզքիւրէ զարֆընտա Հալէպ-տէ պիր միլիօն 161024 իրալըդ իա-լալաթ, վէ պիր միլիօն 90344 իրա-լըդ իսրաւաթ վուգու պուլունաշ, վէ նէֆաի Հալէպտէ պիր միլիօն 126709 իրալըդ թիւարէթ իտիլիշ տիր:

Ատանա իլէ Մէրսինաէ 277330 ի-րալըդ իտալաթ օլունաշ, պիր միլիօն 34613 իրալըդ տախի իսրաւաթ, վէ նէֆաի Ատանաւա 33778 իրալըդ ախ-ղուլթա վուգու պուլունաշ տուր:

Լնգարէտէ էրիզ պին իրալըդ իտալաթ վէ 176274 իրալըդ իտա-ւաթ օլմուշ տուր:

Գուտու շէրիֆտէ 109 պին ի-րալըդ իտալաթ օլունաշ Եաֆա պաղ-լէլէրինտէ 33 միլիօն 300 պին ա-տէն բօրթուգալ իրաւօ օլունաւաշ, պունուշ գըլլէթի իսէ 23423 իրալա պալիլ օլմուշ, վէ ճէզալլէր պաճըր Սէֆիտտէ 243 պին իրալըդ իտա-լաթ, վէ 648 պին իրալըդ իտաւաթ վուգու պուլունաշ տուր:

Իզմիրաթ տէօրթ միլիօն 818380 իրալըդ իտալաթ, վէ տէօրթ միլ-իօն 991 պին իրալըդ իտաւաթ, վէ թունուտա 97460 իրալըդ իտա-լաթ, վէ 496845 իրալըդ տախի իս-րաւաթ վուգու պուլունաշ տուր:

— Մէզունէն Տէրաւաթլէթմա պու-լունան Բէթիլապուրիլ յէֆարէթի սէ-նէյիսի իթլիննի սըր քեաթիլի իզթիլ-լու Նաճիա պէյ էֆէնաի էվլէթիսի կիւն մաճալի մէմալիլէթլիննէ ալէթ իթմիշ տիր:

— Միլիօն նամ գաղթլէթաւա պէր-վէճէի աթիլ կէօրիլլէթի տուր:

Պու տէֆա նէշը օլունան իէմիլ իտիլաթիլ իթլէրէ, նաղարէն կէշէն օղոտտա պընտա, ինկիլլէրաւան մէմալիքի մաճրուսէյի շաճանէյի 44 982 թօնէլաթ մաալէն քէօմիլիւ իտալ օլունաւադ տուր: Պու հիսա-պա կէօրէ մէմալիքի մէզքիւրէյի տա-լիլ օլուն քէօմիլիւ սէնէվի 539664

թօնէլաթլայ պալիլ օլունաշ, օրթա ֆիլաթլէ պէհէր թօնէլաթլայ իթի-լիլալ օսմանի հիսապ օլունաւադու հալտէ, քէօմիլի իշիւն տէվլէթի Ալի-յէ պէհէր սէնէ ինկիլլէրալա 1079 328 իրալը օսմանի վէքալլէթ տիր: Պու գաւտար աղլէ իաղիլնէյի ճէ-լիլէտէ գալտա, տէվլէթի Օսմանիյէյի նէ գաւտար ֆալիտիլի օլունաղը թա-լիլիէ հաճէթ տէյիլ տիր:

Մէմալիքի տէվլէթի Ալիյէտէ պու-կիւնքի կիւն բէք չօգ մաալէն քէօմիլի մարֆ օլունաւադտա, հաղղուքի մէ-մալիքի մաճրուսէյի Շահաննէտէ մէվ-ճուտ օլան պիր չօգ քէօմիլի մա-տէնէրինտէն իտիլիֆաւտ օլունաւա-մաղտա տուր:

Մաալաթի մէմալիքի մաճրուսէյի Շահաննէտէ պու գաւտար քէօմիլի սարֆ օլունաւադտա, վէ մաալաթի քէօմիլի մաալէրի օլունաւադ տուր, աւապա նէ սէպէպէ մէպին քէօմիլի մաալէնի մէյտանէ չըգարըլլայ իլլէալիլէյի: Հիւքիւլլէթի Մէնիյէ պունըրաւան իտիլիֆաւտէ իթմէթ միւրաւա իթիլի հալտէ, էվլէթա քեաֆիլէյի մաալէնի թաղըթ իթմէթ, վէ պունըրըն պիր ճէտիլի կաթըլլալ տուր: Հիւ-քիւլլէթի միւշարիլէյի, մաալէնի մէզքիւրէյի տօղրուտան տօղրուտա իլլէթմէթ իթմէթիլ իսէ, ալլէրի իշ-լէթմէթ միւքիլաթի բէք չօգ գուճ-բանաւ վար տուր:

— Ինկիլլէթիւրա մէմալիքի տախի-լինտէ Էտիլաթիլ թիւճաւընտան Մ. Մաղլարիի վէմաղլինն նամ թաճիլ, պու քէրրէ Միւսաթու ֆու-ղարալը իշիւն էրիզ օլմուշ աւաթա իրալը օսմանի կիւն վէ իրալը իլլէ-միշ տիր:

— Մուրիլէտէ Սիւրէնի Գաթիլիլ լաթիլլի վէքիլի կիլիլիլիլա Շահին էֆէնալլէ, իշիւնն իլլէթալէն պիր զլթա մէճիլի իշիւնը զիլլանը ալիս իճսան պուլլուլաշ տուր:

— Տուլան ինհիսար իտարէսինին շիմալիքի նաղըրըն հիւսնիս իտարէ-սի մէմալիլինտէն օլունա իլլէթ, ին-հիսար թիւթլիլլէթի միլլանընտա գա-լըլալըլլալ, ալլէքքանընըլլալ գա-

չաթ թիւթլին տաթալըրըն էօ-նիւնիս ալմադ իլլէթ, պունտան պէօլէ հէր նէվ իտարէյի ինհիսար թիւթլիլլէթիլինն քեաֆիլէսի բաթէթ իշիւնտէ տաթալըլլաւաղընտան, պու-նուն իշիւն իտարէսանէնին ալթ գա-լունաւաղ իլլէթիլին պու քէրրէ պիր բաթէթլանն էպիլլէթի իլլէթ վէ ինշա օլունաւադտա օլունաշ, էաղընտա իթիլաթիլլէթի օլունաղը, վէ Բաւաղան նիհայէթլինտէ քեաֆիլէյի թիւթլին-լէրին օլ վէճէ իլլէ բաթէթ իշիւնտէ տաթալըլլաւաղ մաթլլէթլինն մէ-մալիլ օլմուշ տուր:

— Ռուսիա յէֆիլի ճէնէրալ իկ-նաթիլէք ճէնապլէրի, կէշէն ճոււտա իրթէսի կիւնիս Պաղը Ալիյէ աղլիլէթ իտէրէք, զաթը հաղղէթի Սաարաղա-մի իլլէ խալլը միւտտէթ միւշաղաթ-տա պուլունաւադ տուր:

— Մէքիլէպի իտալիլի թըպիլլէթ մաալիլլէթլինտան տաաթլէթլու Սէր-վիլլէն էֆէնալլէ իլլէթիլ իլլէթա իլ-նիլլը տանիս թէլլիլէ պուլլուլաշ տուր:

— Չաթը հաղղէթի Սաարաղաթի իլլէ սէրաթէր դայաղաթը վէ պուհ-լիլլէ նաղըրը տէվլէթլու բաշալար հա-ղարաթ, էվլէթի աղլաւ մաալլէյիլ ինհիսարաւա աղլիլլէթ իֆթիլար պու-լաթլին շար: Միւշարիլլէթլին հա-ղարաթի ֆէվլէթաթ իթիլիֆաթլը շա-հանն պուլլուլաշ տուր:

— Պիր վաղըրթաւա պէրու Գա-լէալի Սիւթլանիլլէ իլլէ կիլիլալլէթ իլ-լէթիլաթ մէրքէլլէթի պէյիլլէթ տէ-նիլ իթլլընտա մէթուտ օլան թիլլէթ-րաֆ իտալիլ լալըլլէթ իլլէթալիլլին-տէն, իլլէթիլ իլլէ Տէրաւաթլէթ պէյ-նիլլէթ թիլլէթիլաթ մալապլէթլինն սէթլէ կէլլիլ իտի:

ՀԵՐՓՈՒՄՆ ԲԱՆԱԴՐԱՆԱՅ

(1273 ինճիւ նուճըրտան պաղլէթ)

Բայց մենք հոս հարկ կը հաւա-րինք յիշատակել Սիւրայն և Մեծին Գրիգորի Հօռթիլի Հայրապետին վար-գապետութիւնը, որպէս զի ամենայն մարդ մտադրութեամբ աչքէ անցնե-լէ յետոյ, կարող ըլլայ կշռել և դա-տել, որ յիշեալ Հայրապետին խօսից զօրութեամբ միլ է ալթանի նաղլից և դատապարտութեան, անանք որ զՊատրիարքական և զԵպիսկոպոս-կան իրաւունքները կը պաշտպանեն հանդերձ ֆահանայապետական նա-խադասութեան վարդապետութեամբ թէ անանք, որ անոր պատրուակաւ բոլոր մարմնոյ Եկեղեցւոյ զանազան անդաւոյց կարգ, կանոն, վաղեւո-թիւն, օղոտ և իրաւունքներն եղ-ծանելով, կուղեն տանայն բան յայն ամբարն և խորատուղէն Սահաւորի Ս. Հայրապետին նշանաւ որ խօսքերը «Ինչ պիտի ըսես, կամ Բնէ պա-տարան տու պիտի դու փրկուտ», «Ինչ ճշմարիտ Գրիգոր ընդհանուր

«Եկեղեցւոյ յիշի դատաստանին օ-րը, գու՝ որ ջանալիք քեզի ստո-րադիլ տնոր անդամները, ընդ-հանուր անունը քեզի սեփականե-լով: Այդ տարականաւ պատուա-նունը պարծաւելով, որու կուղեն հաւաքի, անոր, որ իրեն հաւատար-տադուած հրեշտակները արհա-մարհելով, կուղեն անկարելի եղա-կանութեան բարձունքը հաւաքի (թուղթ տա Յովհաննէս Պաճու-րիարք Կ. Պօլսի): Եւ դարձեալ կը յաւելու, որ «ո եկեղեցւոյ մարդ-ընդհանուր Եպիսկոպոս կուղէ ը-լալ, բայցարձակապէս կ'ըսեմ, որ կը բարբաւջէ, վրան զի ընդհանուր Եպիսկոպոսի տիրադրը՝ աճարտա-ւանութեան տիրադր մըն է, հալար-տութեան բան մի է, իտալանա-նունն մը, կեղծաւորութեան ա-նունն մը, ունայնութեան անուն մը, հայհոյութեան անուն մը, վրան զի այդ անունը աւանդը, ինքն իրեն կուտայ այնպիսի պատուանուն մը, որ միայն Որդւոյն Աստուծոյ կը վա-րիլէ: Դարձեալ նոյն երանելի Հայ-րապետը, իր թղթոց մէջ նոյն նիւ-թին վրայ այսպէս կը խօսի, «Իմ նախորդներէս և ոչ մէկը յանձն ա-ռած է ոյդ պիղծ անունը, վրան

«զի երբ Պատրիարք մը ընդհանուր անունը կը պահանջէ, Պատրիարք տիրադրը ուրիշներուն ատեն կ'ըլ-լայ: Իր եղբարց պատիւը քիչ չատ-պահեցնող ոյնպիսի տիրադր մը յարաշատկեալ վրաւալը՝ քրիստոն-էայտք մը հեռու ըլլայ:»

Եւ Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքին՝ որ նոյն Ս. Գրիգորի Ա. ընդհանուր Եպիսկոպոսի պատուանունը կուտար, ինքն այսպէս կը պատասխանէ, «Ինչ որ դու պիտի անուանես, ես թէ որ այն ըլլայի, դու ալ Եպիսկոպոս չէիր ըլլար: Ուրաջիր այդ ընդուն-ն որ կարող է ունայնութիւն չիլլէ, և վերաւորել զգթութիւնը, որ պարտական ենք մեր Եպիսկոպոս եղբարց:»

Ս. Գրիգորի տա ոսկի տոտիլք դրոշմներ արժանի խօսքերը, յայտ-նի է որ լոկ անուան կամ տիրադրի համար չէ, այլ բուն իրականութեան որ նոյն քան զտիրադր չ'ըլլալ ար-դիւնտալ, վրան զի ամենայն իր ա-նունէն կ'ըլլաի և անկէ կը կախուի, բայց ինչ պիտի ըսես Ս. Գրիգոր, եթէ աս մեր ժամանակներն աչ-խարհք գտնուէր, և ինչ որդեօք հիւսնելուան աշխատք ալ իրեն պիտի ըսեր աս ըսած բայցարձակապէս

համար, կը թողնուք, որ ընթերցողը ինքնին լուսնայն խորհրդածէ...

Ի. Բանադրանալ թղթոյն ուրիշ մէկ քանի իմաստից վրայ խորհրդածութիւններ:

Մօնալիսեօր Բուլիմ կը պնդէ նոյն վճռոյն մէջ, որ Գրիգ. Եպիսկոպո-սունք իրենց սեպաւ. 24 շրջաբերա-կանին մէջ, Հօռթիլի Հայրապետին նախադասութեանը բայցարձակապէս մերժել են: Անկողմնաւոր ընթերցողը չուտով կ'ըսայ դատել, որ ան զրպարտութիւնը ստակ ասոր համար հնարաւած է, որպէս զի իբր նիւթ կամ հիմն ծառայէ Աղլին դէմ բըռ-նուած դատին, և զթշնամիս արդա-րացնէ աս անիրաւ և անուր բա-նադրանալ համար: Սաղայն այսպիսի տիրապետութիւն մը, անանկ յայտ-նի ստուծիւն մը կը պարունակէ, որ երբեք հերքման կամ ջատագովութեան ալ կարատուութիւն չունի, բա-ւական է հարկանցի աչք մը ձգել նոյն թուղթին վրայ, որով մէկէն կ'ի-մացուի, որ Գրիգ. Եպիսկոպոսունք նոյն թղթով ուրիշ բան չեն ուղած հասկնել, բայց եթէ աս միայն, որ եթէ, ինքն Ս. Բուլիմ ուղէ հաւա-տացնող այնպիսի վարդապետա-

